ब्राह्मणेभ्यो नमोनित्यमित्यादौ तु नमःपदार्थो नतिरेवेति तत्र विषयत्वं चतुर्थ्या बोध्यते। पुष्पमिदं परमात्मने नम इत्यादौ परमात्मनः प्रीत्यसत्त्वेऽपि तत्प्रीतित्वप्रकारकेच्छासम्भवान्न तत्प्रीत्युद्देश्यकत्वाप्रसिद्धिः"। नम्यते कर्मणि असुन् ३अन्ने ४वज्रे च निघण्टुः नमोवृध्शब्दे दृश्यम्। साक्षादा० उप०स०। नमस्करोति नमस्कृत्य। अत्र कृधातोरेव नमनार्थता नमश्शब्दस्तु तदर्थद्योतकः तेन नारायणं नमस्कृत्येत्यादौ द्वितीया उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्गरीयसी" इति न्यायात् नमसोवाचकत्वे नमस्कृत्य ब्राह्मणेभ्य इत्यादौ नमःशब्दयोगे चतुर्थी। "नमः स्वस्तीत्यादि" पा० सूत्रे त्यागार्थकनमनार्थकयोरुभयोर्ग्रहणम्। ५यज्ञे च न० "यज्ञो वै नमः" इति श्रुतेः।

नमस त्रि० नम–असच्। अनुकूले उज्ज्वद०।

नमसान त्रि० नामधा० नमस्य–बा० आनच् अल्लोपयलोपौ। नमस्करणशीले "यशस्विनं नमसाना विधेम" अथ०६।३९।२

नमसि(स्यि)त नामधा० नमस्य–कर्मणि क्त वा यलोपः। कृतनमस्कारे अमरः।

नमस्कार पु० नमस्+कृ–घञ्। १स्वापकर्षबोधकव्यापारे करशिरःसंयोगादौ २विषभेदे शब्दच०। नमस्कारे अधिकारिविशेषादिकं नानास्थानात् प्रदर्श्यते। अभिवादयेदित्यनुवृत्तौ शङ्खः "नाप्रयतायाप्रयतश्च" इति शु०त०। "स्त्रियो नमस्या वृद्धाश्च वयसा पत्युरेव ताः" इति स्मृत्यर्थसारः। "देवं विप्रं गुरुं दृष्ट्वा न नमेद्यस्तु सम्भ्रमात्। स कालसूत्रं व्रजति यावच्चन्द्रदिवाकरौ। ब्राह्मणञ्च गुरुं दृष्ट्वा न नमेद्यो नराधमः। यावज्जीवनपर्य्यन्तमशुचिर्यवनो भवेत्" इति ब्रह्मवै० जन्मख० "देवतायतनं दृष्ट्वा दृष्ट्वा तु दण्डिनन्तथा। नमस्कारं न कुर्य्याद्यः प्रायश्चित्ती भवेन्नरः। सभायां यज्ञशालायां देवतायतनेषु च। प्रत्येकन्तु नमस्कारो हन्ति पुण्यं पुराकृतम्। उपविश्य नमेत् शूद्रो दीर्घायुर्ब्राह्मणो वदेत्। स शूद्रो नरकं याति ब्राह्मणो यात्यधोगतिम्। दूरस्थं जलमध्यस्थं धावन्तं मदगर्वितम्। क्रोधवन्तं विजानीयात् नमस्कारञ्च वर्जयेत्। पुष्पहस्तो वारिहस्तस्तैलाभ्यङ्गी जलस्थितः। आशीःकर्त्ता नमस्कर्त्ता उभयोर्नरकं भवेत्" कर्मलोचनम्। "मातुः पितुः कनीयांसं न नमेद्वयसाधिकः। नमस्कुर्य्याद् गुरोः पत्नीं भ्रातृजायां विमातरम्" यमः। "अभिवादयतः पूर्वमाशिषं न प्रयच्छति। यद्दुष्कृतं भवेत्तस्य तस्माद्भागं प्रपद्यते। स्वस्तीति ब्राह्मणे ब्रूयात् आयुष्मानिति राजनि। वर्द्धतामिति वैश्येषु शूद्रे त्वारोग्यमेव च" म०त० "गुरुपत्नी तु युवती नाभिवाद्येह पादयोः। पूर्णषोड़शवर्षेण गुणदोषौ विजानता" मनुः। "कुर्वीत वन्दनं भूयो भगोवोहमिति ब्रुवन्। विप्रोप्य पादग्रहणमन्वहञ्चाभिवादनम्। गुरुदारेषु कुर्वीत सतां धर्ममनुस्मरन्। अभिवादनशीलः स्यान्नित्यं वृद्धेषु धर्मतः। असावहम्भो नामेति सम्यक् प्रणतिपूर्वकम्। आयुरारोग्यसिद्ध्यर्थं तन्द्रादि परिवर्जितः। आयुष्मान् भव सौम्येति वाच्यो विप्रोऽभिवादने। अकारश्चास्य नाम्नोऽन्ते वाच्यः पूर्वाक्षरप्लुतः। यो न वेत्त्यभिवादस्य द्विजः प्रत्यभिवादनम्। नाभिवाद्यः स विदुषा यथा शूद्रस्तथैव सः। व्यत्यस्तपाणिना कार्यमुपसंग्रहणं गुरोः। सव्येन सव्यः स्प्रष्टव्यो दक्षिणेन तु दक्षिणः। लौकिकं वैदिकञ्चापि तथाध्यात्मिकमेव वा। आददीत यतो ज्ञानं तं पूर्वमभिवादयेत्। ब्राह्मणान् कुशलं पृच्छेत् क्षत्रबन्धूननामयम्। वैश्यं क्षेमं समागम्य शूद्रमारोग्यमेव तु" मनुः। अभिवादनीयाश्च "उपाध्यायः पिता ज्येष्ठो भ्राता चैव महीपतिः। मातुलः श्वशुरस्त्राता मातामहपितामहौ। बन्धुज्येष्ठः पितृव्यश्च पुंस्येते गुरवः स्मृताः। माता मातामही गुर्वी पितुर्मातुश्च सोदरा। श्वश्रूः पितामही ज्येष्ठा धात्री च गुरवः स्त्रियाम्। इत्युक्तो गुरुवर्गोऽयं पितृतो मातृतो द्विजाः। अनुवर्त्तनमेतेषां मनोवाक्कायकर्मभिः। गुरून् दृष्ट्वा समुत्तिष्ठेदभिवाद्य कृताञ्जलिः" इति कूर्मपु० ११अ०। अधिकं नतिशब्दे दृश्यम्। "अयमेव नमस्कारो भूम्यादिप्रतिपत्तिभिः। प्रणाम इति विज्ञेयः स पूर्वं प्रतिपादितः" कालिकापु०७०अ०। रात्रौ तन्निषेधो यथा "रात्रौ नैव नमस्कुर्य्यात्तेनाशीरभिचारिका। अतः प्रातः पदं दत्त्वा प्रयोक्तव्ये च ते उभे" महाभारते।

नमस्कारी स्त्री नमस्कारः तदङ्गाञ्जलिरिव पत्रम् अस्त्यस्याः अच् गौरा० ङीष्। लज्जालुवृक्षे अमरः। तस्याः नमस्काराङ्गाञ्जलिरूपपत्रकत्वात् तथात्वम्।

नमस्य नामधा०नमस्करोति "नमस्तपोवरिवः" इत्यादि क्यच् पूजायाम् भ्वा० पर० सक० सेट्। नमस्यति अनमसी(स्यी)त्। कर्मणि नमस्यते "द्विजैः कच्चिन्नमस्यसे" "तेऽनमस्यँश्च शङ्करम्" "नो नमस्यन्ति ते बन्धून्" भट्टिः।